

Ks. Emmanuel Oppong Okrah

Przesłania Moralne W Listach Pasterskich Biskupów Ghany (1992–2025)

Streszczenie

Niniejsza dysertacja bada przesłania moralne zawarte w listach pasterskich Konferencji Biskupów Katolickich Ghany (GCBC) z lat 1992–2025 oraz ocenia ich znaczenie teologiczne, społeczną aktualność, recepcję i skuteczność duszpasterską w kontekście współczesnego społeczeństwa ghańskiego. Rozprawa została osadzona w szerszych ramach katolickiej teologii moralnej i katolickiej nauki społecznej, w których listy pasterskie są rozumiane jako autorytatywne narzędzia nauczania biskupiego i przewodnictwa moralnego. Badania wykazują, że listy pasterskie nie są jedynie dokumentami kościelnymi przeznaczonymi do wewnętrznej administracji Kościoła, ale prorockimi i duszpasterskimi interwencjami, poprzez które biskupi interpretują Ewangelię w odniesieniu do konkretnych realiów społecznych, politycznych, kulturowych i moralnych. Dysertacja dowodzi, że biskupi Ghany konsekwentnie wykorzystywali listy pasterskie do podejmowania ważnych problemów narodowych, takich jak korupcja, niesprawiedliwość ekonomiczna, degradacja środowiska, niestabilność polityczna, upadek moralny, kryzysy rodzinne oraz zagrożenia dla godności ludzkiej. Analiza potwierdza ponadto, że moralny autorytet Kościoła w Ghanie nadal wpływa na debatę publiczną ze względu na głęboko religijny charakter kraju oraz trwałe znaczenie chrześcijańskich wartości moralnych w życiu narodowym. Rozważania podkreślają również, że listy pasterskie funkcjonują jako teksty pośredniczące między doktryną katolicką a społecznym doświadczeniem życia codziennego, przyczyniając się tym samym do refleksji etycznej, formacji sumienia i przemiany społecznej. Dysertacja przedstawia zatem listy pasterskie jako dynamiczne narzędzia teologiczne, które umożliwiają Kościołowi realizację jego prorockiej misji w społeczeństwie demokratycznym i pluralistycznym.

Historyczne i społeczne tło dysertacji zakorzenione jest w demokratycznym rozwoju Ghany oraz jej społeczno-moralnej ewolucji w okresie Czwartej Republiki, która rozpoczęła się w 1992 roku wraz z przywróceniem rządów konstytucyjnych i demokracji. Dysertacja wyjaśnia, że przejście od rządów wojskowych do demokracji konstytucyjnej stworzyło nowe możliwości uczestnictwa politycznego, wolności obywatelskich i rozwoju społecznego, jednocześnie narażając naród na trwałe wyzwania moralne i etyczne. Wyzwania te obejmują korupcję, nierówności ekonomiczne, nadużycia władzy politycznej, bezrobocie, niszczenie środowiska,

niesprawiedliwość społeczną oraz relatywizm moralny, które nadal zagrażają jedności narodowej i integralnemu rozwojowi człowieka. W tym kontekście Kościół katolicki w Ghanie wyłonił się jako silny głos moralny, który konsekwentnie podejmował kwestie społeczne i polityczne poprzez listy pasterskie i komunikaty. Badania ukazują, że biskupi postrzegali jako swój obowiązek duszpasterski rozpoznawanie znaków czasu i interpretowanie ich w świetle Ewangelii, szczególnie w momentach kryzysu narodowego i niepewności moralnej. Dysertacja podkreśla również, że Konferencja Biskupów Katolickich Ghany stawała się coraz bardziej aktywna w podejmowaniu problemów dotyczących zarówno Kościoła, jak i społeczeństwa, wzmacniając tym samym prorocki wymiar przywództwa biskupiego w Ghanie. Poprzez te ramy historyczne rozprawa ukazuje znaczenie badania listów pasterskich jako narzędzi zaangażowania moralnego i teologii publicznej we współczesnym chrześcijaństwie afrykańskim.

Dysertacja wskazuje istotną lukę w istniejącej literaturze naukowej dotyczącą niewystarczającej teologicznej i empirycznej analizy listów pasterskich w kontekście afrykańskim i ghańskim. Dotychczasowe badania koncentrowały się głównie na autorytecie biskupim, katolickiej nauce społecznej oraz społecznej roli Kościoła, natomiast stosunkowo niewiele uwagi poświęcono systematycznemu badaniu listów pasterskich jako narzędzi formacji moralnej i komunikacji duszpasterskiej. Dysertacja zauważa, że wiele wcześniejszych opracowań skupiało się przede wszystkim na opisach historycznych, podsumowaniach tematycznych lub politycznych interwencjach Kościoła, bez krytycznej analizy sposobu recepcji i wdrażania listów pasterskich w życiu parafialnym. Badania starają się zatem połączyć refleksję teologiczną z praktyką duszpasterską poprzez integrację teologii moralnej, etyki społecznej oraz empirycznych badań pastoralnych w spójnym dyskursie akademickim. Rozprawa odpowiada również na debaty naukowe dotyczące relacji między duchową misją Kościoła a jego zaangażowaniem w kwestie społeczno-polityczne, wykazując, że interwencje duszpasterskie stanowią istotny wymiar prorockiego powołania Kościoła. Analizując zarówno treść, jak i recepcję listów pasterskich, dysertacja przyczynia się do pełniejszego zrozumienia funkcjonowania nauczania biskupiego we współczesnym społeczeństwie ghańskim. Rozważania te ukazują rozprawę zarówno jako badanie teologiczne, jak i pastoralne, mające na celu wzbogacenie wiedzy akademickiej oraz wzmocnienie praktycznej misji Kościoła w Ghanie.

Metodologiczne ramy dysertacji mają charakter interdyscyplinarny i łączą analizę moralno-teologiczną, analizę tematyczną tekstów, opisową analizę społeczną oraz empiryczne badania pastoralne. Badania obejmują wybrane listy pasterskie, komunikaty i oficjalne oświadczenia wydane przez Konferencję Biskupów Katolickich Ghany w latach 1992–2025, ponieważ dokumenty te reprezentują zbiorowy głos moralny ghańskiego episkopatu w okresie Czwartej Republiki. Oprócz podstawowych tekstów pastoralnych rozprawa szeroko korzysta z Pisma Świętego, dokumentów soborowych, encyklik papieskich oraz oficjalnego nauczania katolickiej nauki społecznej w celu ustalenia teologicznych i doktrynalnych podstaw nauczania moralnego biskupów. Literatura naukowa z zakresu teologii moralnej, eklezjologii, teologii afrykańskiej oraz religii i polityki dostarcza również wsparcia koncepcyjnego dla refleksji teologicznych i interpretacji kontekstualnych zawartych w rozprawie. Ponadto dysertacja uwzględnia dane empiryczne zebrane od duchowieństwa w celu oceny recepcji, interpretacji i wdrażania listów pasterskich w duszpasterstwie parafialnym na terenie całej Ghany. Analiza tematyczna zastosowana w rozprawie identyfikuje powracające kwestie moralne, takie jak sprawiedliwość, pokój, troska o środowisko, moralność, seksualność i życie rodzinne w wybranych listach pasterskich. Ta zintegrowana metodologia pozwala rozprawie przechodzić systematycznie od fundamentów teologicznych i analizy społeczno-moralnej do empirycznych badań pastoralnych oraz konstruktywnych rekomendacji dotyczących poprawy skuteczności komunikacji duszpasterskiej.

Rozdział pierwszy dysertacji analizuje teologiczne podstawy, historyczny rozwój oraz moralne znaczenie listów pasterskich w obrębie katolickiej teologii moralnej. Rozdział ukazuje, że listy pasterskie wywodzą się z biblijnych listów św. Pawła oraz pism Ojców Kościoła, którzy wykorzystywali listy jako narzędzia nauczania doktrynalnego, korekty moralnej i duszpasterskiej zachęty we wspólnotach pierwszych chrześcijan. Rozważania wyjaśniają, że na przestrzeni dziejów Kościoła biskupi nadal posługiwali się listami pasterskimi jako autorytatywnymi środkami przekazywania prawd teologicznych i prowadzenia wiernych przez zmieniające się okoliczności historyczne. Rozdział bada ponadto biblijne i magisterialne podstawy autorytetu nauczania biskupiego, podkreślając rolę biskupa jako nauczyciela, pasterza i strażnika wiary oraz moralności we wspólnocie kościelnej. Dysertacja dowodzi, że listy pasterskie zajmują wyjątkowe miejsce w katolickiej teologii moralnej, ponieważ przekładają nauczanie doktrynalne na praktyczne wskazania moralne odnoszące się

do konkretnych doświadczeń ludzkich i realiów społecznych. Rozdział podkreśla również, że listy pasterskie funkcjonują jednocześnie jako narzędzia katechezy, formacji moralnej, krytyki społecznej i towarzyszenia duszpasterskiego, ujawniając tym samym pastoralny wymiar przywództwa biskupiego. Poprzez tę analizę teologiczną dysertacja wykazuje, że listy pasterskie pozostają istotnymi narzędziami, za pomocą których Kościół przekazuje prawdę moralną, formuje sumienie chrześcijańskie i odpowiada duszpastersko na współczesne wyzwania etyczne.

Rozdział drugi analizuje społeczno-moralne realia współczesnej Ghany i ukazuje, w jaki sposób stanowią one kontekst, w którym listy pasterskie biskupów są pisane i interpretowane. Rozdział wyjaśnia, że środowisko społeczne Ghany jest kształtowane przez złożone relacje między religią, kulturą, polityką, ekonomią i globalizacją, które wpływają na postawy moralne i zachowania społeczne w narodzie. Rozważania wskazują na korupcję, ubóstwo, bezrobocie, nierówności ekonomiczne, degradację środowiska, relatywizm moralny oraz polaryzację polityczną jako główne wyzwania etyczne stojące przed współczesnym społeczeństwem ghańskim. Dysertacja dowodzi, że problemy te osłabiają instytucje demokratyczne, podważają zaufanie społeczne, zagrażają spójności społecznej oraz przyczyniają się do szerszego kryzysu moralnego dotyczącego zarówno jednostki, jak i wspólnoty. Jednocześnie rozdział podkreśla, że Ghana pozostaje społeczeństwem głęboko religijnym, w którym wartości chrześcijańskie nadal wpływają na moralność publiczną i debatę narodową. Badania wykazują zatem, że listy pasterskie Konferencji Biskupów Katolickich Ghany odpowiadają bezpośrednio na te społeczno-moralne wyzwania poprzez oferowanie wskazań etycznych zakorzenionych w katolickiej nauce społecznej i antropologii chrześcijańskiej. Umieszczając nauczanie biskupie w realiach społeczeństwa ghańskiego, rozdział dostarcza kontekstualnych podstaw koniecznych do zrozumienia moralnego znaczenia i duszpasterskiej aktualności wybranych listów pasterskich.

Rozdział trzeci stanowi analityczne centrum dysertacji poprzez szczegółową analizę tematyczną wybranych listów pasterskich wydanych przez Konferencję Biskupów Katolickich Ghany w latach 1992–2025. Rozdział analizuje, w jaki sposób biskupi podejmowali kwestie moralne i społeczne, takie jak sprawiedliwość i pokój, troska o środowisko, upadek moralny, życie rodzinne, seksualność oraz rozwój narodowy w swoich przekazach duszpasterskich. W odniesieniu do sprawiedliwości i pokoju dysertacja wykazuje, że biskupi konsekwentnie promowali pojednanie,

odpowiedzialność demokratyczną, prawa człowieka, sprawiedliwość społeczną oraz odpowiedzialne przywództwo polityczne, jednocześnie potępiając korupcję, przemoc wyborczą i nadużycia władzy. Rozdział ukazuje ponadto, że biskupi postrzegali pokój nie jedynie jako brak konfliktu, ale jako obecność sprawiedliwości, etycznego zarządzania i poszanowania godności ludzkiej w społeczeństwie. Dysertacja analizuje również rosnącą troskę biskupów o etykę środowiskową, szczególnie w odpowiedzi na nielegalne górnictwo, wylesianie, zmiany klimatyczne i degradację ekologiczną dotyczącą Ghany. Inspirowani katolicką nauką społeczną oraz ekologiczną wizją *Laudato Si'*, biskupi wzywali do odpowiedzialnego zarządzania stworzeniem, zrównoważonego rozwoju oraz sprawiedliwości ekologicznej jako moralnych obowiązków zarówno obywateli, jak i przywódców politycznych. Poprzez te analizy tematyczne rozdział ukazuje, że listy pasterskie ghańskiego episkopatu konsekwentnie starały się interpretować rzeczywistość społeczną w świetle Ewangelii, jednocześnie zachęcając do odnowy moralnej i przemiany społecznej.

Dysertacja analizuje również nauczanie biskupów dotyczące upadku moralnego, seksualności i życia rodzinnego jako centralnych wymiarów ich duszpasterskiej troski o moralną przyszłość społeczeństwa ghańskiego. Badania wykazują, że biskupi konsekwentnie podejmowali kwestie takie jak obniżanie standardów moralnych, nieuczciwość, aborcja, niemoralność seksualna, osłabienie struktur rodzinnych oraz rosnący wpływ ideologii świeckich w społeczeństwie. Listy pasterskie podkreślały znaczenie wychowania moralnego, cnót chrześcijańskich, czystości, szacunku dla życia oraz świętości małżeństwa jako podstaw budowania moralnie odpowiedzialnego społeczeństwa. Dysertacja wyjaśnia ponadto, że biskupi bronili rodziny jako podstawowej komórki społecznej i podkreślali, że stabilne życie rodzinne pozostaje niezbędne dla rozwoju człowieka i stabilności narodowej. Podejmując współczesne debaty dotyczące seksualności i małżeństwa, biskupi potwierdzali nauczanie katolickie, jednocześnie zachęcając do współczucia, troski duszpasterskiej i odpowiedzialności moralnej. Rozdział ukazuje również, że biskupi postrzegali odnowę moralną nie tylko jako troskę kościelną, ale także jako narodowy imperatyw konieczny dla spójności społecznej, odpowiedzialnego obywatelstwa i zrównoważonego rozwoju. Poprzez swoje nauczanie moralne biskupi starali się formować sumienia, przeciwstawiać się nieetycznym zachowaniom i wzmacniać etyczne fundamenty społeczeństwa ghańskiego w szybko zmieniającym się środowisku kulturowym.

Rozdział czwarty przedstawia najbardziej oryginalny wkład dysertacji poprzez analizę recepcji i wdrażania listów pasterskich wśród duchowieństwa w Ghanie przy zastosowaniu empirycznych badań pastoralnych. Dysertacja bada, w jaki sposób kapłani rozumieją, interpretują, przekazują i stosują biskupie listy pasterskie w duszpasterstwie parafialnym i lokalnych kontekstach pastoralnych. Wyniki badań pokazują, że większość kapłanów uważa listy pasterskie za ważne narzędzia przewodnictwa moralnego i duszpasterskiego, które pomagają im podejmować kwestie etyczne i społeczne wpływające na ich wspólnoty. Wielu duchownych integruje przesłania listów pasterskich z homiliami, katechezą, formacją młodzieży, programami parafialnymi oraz działalnością społeczną, stając się tym samym pośrednikami między nauczaniem biskupim a doświadczeniem życiowym wiernych. Jednak wyniki badań empirycznych wskazują również na kilka istotnych trudności wpływających na wdrażanie i skuteczność listów pasterskich, w tym ograniczone zasoby katechetyczne, niewystarczającą kontynuację duszpasterską, niski poziom alfabetyzacji, niewystarczające wsparcie diecezjalne, obciążenie obowiązkami duszpasterskimi oraz opór ze strony niektórych parafian. Analiza pokazuje, że skuteczność listów pasterskich zależy nie tylko od jasności doktrynalnej, ale również od komunikacji duszpasterskiej, interpretacji kontekstualnej i trwałego zaangażowania pastoralnego na poziomie parafii. Integrując dane empiryczne z refleksją teologiczną, rozdział przedstawia realistyczną ocenę funkcjonowania biskupiego nauczania moralnego w praktyce Kościoła w Ghanie.

Rozdział piąty przedstawia praktyczne rekomendacje mające na celu poprawę skuteczności, rozpowszechniania i recepcji listów pasterskich w Kościele w Ghanie. Opierając się na ustaleniach poprzednich rozdziałów, szczególnie na empirycznych wnioskach z rozdziału czwartego, dysertacja proponuje silniejszą katechezę, ulepszoną komunikację duszpasterską, szersze wykorzystanie mediów cyfrowych, ciągłą formację duchowieństwa oraz głębszą współpracę między Kościołem a organizacjami społeczeństwa obywatelskiego. Dysertacja dowodzi, że listy pasterskie powinny być przekazywane jasnym i przystępnym językiem, który odpowiada współczesnym odbiorcom, pozostając jednocześnie wiernym doktrynie katolickiej i nauczaniu moralnemu. Rozważania podkreślają również znaczenie nowoczesnych technologii komunikacyjnych, takich jak media społecznościowe, strony internetowe, podcasty i platformy cyfrowe, dla promowania szerszego zaangażowania w przesłania duszpasterskie, szczególnie wśród ludzi młodych. Ponadto rozdział zaleca planowanie

duszpasterskie oparte na dowodach oraz ciągłą ocenę pastoralną, aby zapewnić skuteczną odpowiedź interwencji duszpasterskich na pojawiające się wyzwania moralne i społeczne. Dysertacja wyjaśnia, że skuteczna komunikacja duszpasterska wymaga zarówno głębi teologicznej, jak i wrażliwości kulturowej, ponieważ współczesne społeczeństwo jest coraz bardziej kształtowane przez globalizację, media cyfrowe i szybkie przemiany społeczne. Poprzez te rekomendacje dysertacja stara się umocnić moralną misję Kościoła oraz zwiększyć zdolność listów pasterskich do znaczącego wkładu w formację etyczną i odnowę społeczną w społeczeństwie ghańskim.

Dysertacja konkluduje, że listy pasterskie Konferencji Biskupów Katolickich Ghany stanowią istotne narzędzia teologii moralnej, etyki społecznej i posługi duszpasterskiej we współczesnej Ghanie. Analiza wykazuje, że listy te konsekwentnie podejmują główne wyzwania społeczne i moralne w świetle katolickiej nauki społecznej, promując jednocześnie sprawiedliwość, pokój, godność ludzką, odpowiedzialność ekologiczną i odnowę moralną społeczeństwa. Dysertacja potwierdza ponadto, że listy pasterskie pozostają skutecznymi środkami ewangelizacji moralnej i formacji sumienia, gdy są jasno komunikowane, interpretowane kontekstualnie i wdrażane duszpastersko w lokalnych wspólnotach. Jednocześnie badania uznają, że skuteczność listów pasterskich zależy od trwałego zaangażowania duszpasterskiego, odpowiednich zasobów katechetycznych, skutecznych strategii komunikacyjnych oraz aktywnej współpracy między biskupami, duchowieństwem i świeckimi. Rozważania podkreślają również znaczenie integracji empirycznych badań pastoralnych z refleksją teologiczną, ponieważ taka integracja wzmacnia zarówno zrozumienie akademickie, jak i praktyczną skuteczność duszpasterską. Dzięki swojej interdyscyplinarnej metodologii i empirycznemu ukierunkowaniu pastoralnemu dysertacja wnosi istotny wkład w katolicką teologię moralną, eklezjologię afrykańską i studia pastoralne, dostarczając kompleksowej analizy biskupiego nauczania moralnego w społeczeństwie ghańskim. Ostatecznie dysertacja potwierdza, że Kościół w Ghanie nadal realizuje swoją prorocką misję poprzez wykorzystywanie listów pasterskich jako narzędzi interpretowania znaków czasu, kształtowania sumienia moralnego oraz promowania dobra wspólnego w demokratycznym i pluralistycznym narodzie.

